

Sääntökirja reiluun datapohjaiseen liiketoimintaan yritysverkostossa

Taustaselvitys ja yleinen malli

Versio 1.0

8.5.2019

Työryhmä:

Olli Pitkänen (1001 Lakes Oy), Jyrki Suokas (Sitra), Tuomas Teuri (Valtion kehitysyhtiö Vake Oy), Antti Kettunen (Tieto Oyj), Kai Kuohuva (Tieto Oyj), Kari Hiekkänen (Aalto-yliopisto), Jorma Yli-Jaakkola (Borenius Asianajotoimisto Oy), Viivi Lähteenoja (MyData Global ry), Jussi Mäkinen (Teknologiateollisuus), Riitta Vänskä (Sitra), Saara Malkamäki (Sitra), Niko Harju (CGI Suomi Oy), Sami Jokela (1001 Lakes Oy), Marko Turpeinen (Aalto-yliopisto), Petri Laine (Hybrida) ja Kari Uusitalo (Business Finland)

Sääntökirja datapohjaiseen liiketoimintaan yritysverkostossa – Taustaselvitys ja yleinen malli

Tämä sääntökirja on koottu osana Sitran IHAN – Ihmislähtöinen datatalous -avainaluetta, jolla edistetään reilua datataloutta.

Tiedustelut: ihan@sitra.fi

www.sitra.fi

© Sitra 2019

Tämä teos on lisensoitu [Creative Commons 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä](#).

Sisältö

Tiivistelmä	4
1. Konteksti – teknologinen ja liiketoiminnallinen ympäristö	6
1.1 Toimitusketjuista avoimiin ekosysteemeihin	6
1.2 Teknologinen toimintaympäristö	8
1.3 Liiketoimintaympäristö	8
2 Reilun ja eettisen datatalouden perusteet	13
2.1 Henkilötiedot dataverkostoissa	13
3 Sääntökirjan rakenne	14
3.1 Dataverkoston jäsensopimus	14
3.2 Yleiset edellytykset	15
3.3 Yleinen osa	15
3.3.1 Johdanto	15
3.3.2 Tietoa käsittelevän organisaation kyvykkyys	15
3.3.3 Roolit	16
3.3.4 Hallinto	16
3.3.5 Avoimuuden periaate	16
3.3.6 Oikeudet dataan ml. Datan analysointi ja muu hyödyntäminen	16
3.3.7 Liikesalaisuudet	16
3.3.8 Aineettomat oikeudet (IPR): yleiset periaatteet	17
3.3.9 Tietosuoja	17
3.3.10 Muutosten hallinnointi	17
3.3.11 Seuraamukset	17
3.3.12 Auditointi	18
3.4 Erityinen osa	18
3.4.1 Datakohtaiset käyttöehdot	18
3.4.2 Tietosuoja	18
3.4.3 Tekniset vaatimukset ja tietoturva	18
3.4.4 Kaupalliset ehdot	18
Sanasto	19

Tiivistelmä

Tämä taustaselvitys auttaa eteenpäin yrityksiä ja muita organisaatioita, jotka haluavat ymmärtää nykyistä paremmin datan liiketoimintamahdollisuuksia, ovat kiinnostuneita datapohjaisen liiketoiminnan käynnistämisestä tai haluavat liittyä jo olemassa olevaan dataverkoston.

Datan nykyistä paremmalla hyödyntämisellä on suuret mahdollisuudet edistää niin liiketoimintaa kuin julkisia palveluita. Haasteita datan laajamittaiselle jakamiselle organisaatioiden välillä on kuitenkin useita. Ne liittyvät tietojärjestelmien tekniseen ja käsitteelliseen yhteen toimimattomuuteen, siihen ettei toimijoita aina kyetä dynaamisesti ja luotettavasti tunnistamaan, datan laadun puutteisiin, kulttuurillisiin ja asenteellisiin ongelmiin, vaikeuteen hahmottaa datan jakamisesta saatavaa hyötyä sekä niihin riskeihin, joita pelätään liittyvän datan ja liikesalaisuuksien hallinnan menettämiseen, muiden oikeuksien vaarantamiseen ja tietosuojaan.

Sääntökirjan tarkoituksena on poistaa näitä ongelmia. Se mahdollistaa ja parantaa datapohjaista, reilua liiketoimintaa yritysverkostossa, kun dataa voidaan jakaa nykyistä helpommin ja turvallisemmin yritysten kesken. Sääntökirja kuvaa oikeudelliset, liiketoiminnalliset, tekniset ja hallinnolliset mallit, joita yritykset dataverkostossa noudattavat jakaessaan dataa toistensa kanssa. Sääntökirja ottaa keskeisesti huomioon eettiset periaatteet ja erityisesti ihmisten yksityisyyden ja tietosuojan vaatimukset.

Sääntökirjan työryhmä on luomassa tulevaisuuden dataverkostoille yhteistä sääntökirjapohjaa, jossa kuvataan asiat, joista verkoston jäsenten tulee sopia ja jotka tulee ottaa huomioon. Organisaatioiden toimiessa eri dataverkostoissa on sujuvaa, että kaikkien dataverkostojen sääntökirjat perustuvat yhteiseen "sääntökirja-dna:han", jolloin eri dataverkostojen välinen yhteistoiminta helpottuu ja organisaatioiden on helpompi toimia eri dataverkostoissa.

Jotta yritys kykenisi hyödyntämään omaa ja erityisesti toisten dataa, sen pitää ymmärtää laajalaisesti datan jakamiseen liittyvät liiketoiminnalliset, lainsäädännölliset ja teknologiset näkökulmat sekä erityisesti tiedostaa

1. missä **roolissa** yritys toimii dataverkostossa,
2. mitä datan käsittelemisen ja jalostamisen **kyvykkyyksiä** sillä pitää olla ja
3. millaiset ovat kyseisen **toiminnan minimivaatimukset**.

Kaikilla organisaatioilla ei ole tarvittavia kyvykkyyksiä tai niiden ei ole liiketoiminnallisesti järkevää itse jakaa tietoja muille tai ottaa vastaan ja jalostaa muilta toimijoilta saatavaa tietoa. Tämä avaa liiketoimintamahdollisuuksia uudenlaisille toimijoille, jotka auttavat muita organisaatioita osallistumaan dataverkostoihin. Dataverkoston päärooleja on alustavasti tunnistettu neljä:

1. **Datalähde:** yksi tai useampi tiedon lähde, jotka tarjoavat dataverkostolle dataa.
2. **Palvelun tarjoaja:** yksi tai useampi tiedon jalostaja, joka yhdistelee tietovirtoja eri lähteistä, jalostaa dataa ja tarjoaa sitä eteenpäin. Palveluntarjoajat palvelevat joko loppukäyttäjiiä tai toisia palveluiden tarjoajia tiedon muokkauksen alihankkijoina.
3. **Loppukäyttäjät:** yksilö tai organisaatio, jolle palvelun tarjoaja on palvelunsa luonut.

4. **Infraoperaattori:** yksi tai useampi toimija, joka tarjoaa identiteettiin, suostumuksen hallintaan, lokituksen ja palveluiden hallintaan erikoistuneita palveluita dataverkostolle

Roolien määrittely on vielä selkeästi luonnosmainen. Tämän taustaselvityksen seuraavissa versioissa pyrimme määrittelemään roolit täsmällisemmin.

Yksittäisen datan vaihdon verkoston eli dataverkoston sääntökirja koostuu kolmesta osasta:

1. yleinen osa,
2. verkostokohtainen osa ja
3. sanasto.

Lähtökohtaisesti nämä ovat kaikki avoimia ja julkisia, kuten avoimuuden periaate ja esimerkiksi tietosuojalainsäädäntö edellyttävät, mutta verkostokohtaisessa osassa on myös luottamuksellisia sääntöjä, joita pääsääntöisesti ei kerrota ulkopuolisille.

1. Konteksti – teknologinen ja liiketoiminnallinen ympäristö

Toimintaympäristön muutos – ei pelkästään vain teknologinen vaan enemmänkin liiketoimintamallien kehitys – pakottaa yritykset muuttumaan. Reilu datatalous, jossa uudenlaisia palveluita luovat toimijat muodostavat kaikkia toimijoita hyödyttäviä dataverkostoja, on yksi suunta, jossa mahdollisuudet ovat rajattomat.

1.1 Toimitusketjuista avoimiin ekosysteemeihin

Muuttuvassa liiketoimintaympäristössä yrityksiltä edellytetään jatkuvaa kehittymistä ja sopeutumista uusiin toimintaolosuhteisiin. Yrityksen keskeisiä tavoitteita ovat kannattavan liiketoiminnan harjoittaminen sekä toiminnan jatkuvuuden varmistaminen. Samanaikaisesti yhä monimuotoisemmat asiakastarpeet luovat jatkuvan haasteen liiketoiminnalle ja arvon tuotannolle, johon monet perinteiset liiketoimintamallit sekä tiedon tuottamisen ja hyödyntämisen tavat eivät kykene tehokkaasti ja kokonaisvaltaisesti vastaamaan.

Muuttuvaan liiketoimintaympäristöön mukautuminen vaatii radikaalia edistymistä yritysten liiketoiminta-ajattelussa ja asiakasymmärryksessä. Samanaikaisesti digitalisaatio on luonut arvon luonnille uusia mahdollisuuksia, joita tulee ymmärtää ja hyödyntää aiempaa kokonaisvaltaisemmin.

Tiedon merkityksen kasvun taustalla on yritysjohdon tarve saada yhä enemmän ja laadukkaampaa tietoa toimintaolosuhteista ja asiakkaiden tarpeista. Tämä haastaa nykyisiä tiedon tuottamisen, jakamisen ja hyödyntämisen tapoja. Keskeisin ja yrityksen menestymisen kannalta kriittisin tiedon käyttötarkoitus liittyy liiketoiminnan strategiatyöhön ja liiketoimintamallin kehittämiseen.

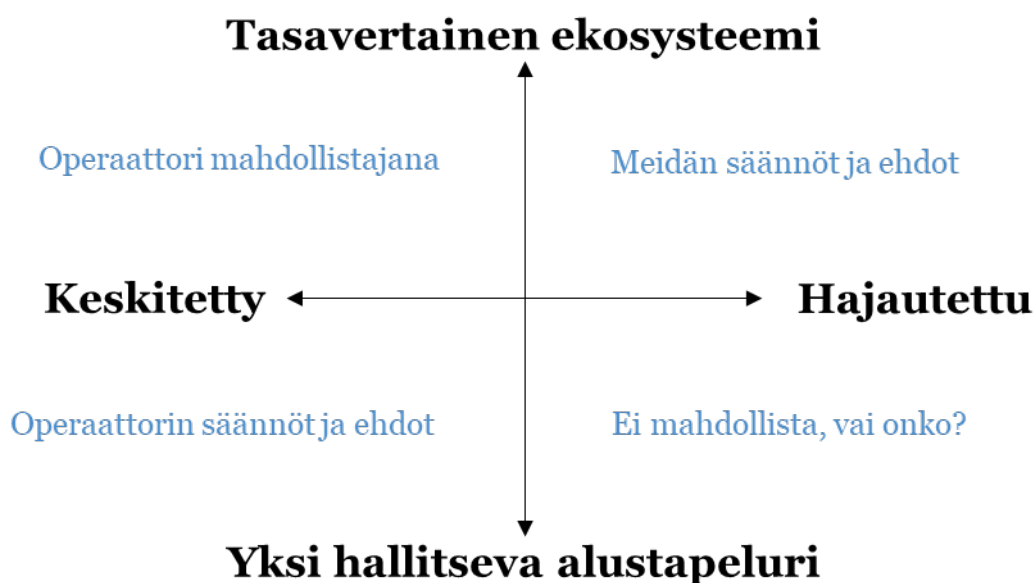
Tiedon johtaminen pohjautuu organisaation tavoitteisiin ja strategiaan, jotka määrittelevät sen, millainen tieto on relevanttia. Kun yrityskulttuuri luo puitteet tiedon johtamiselle, tulisi yrityksen arvojen puolestaan ohjata tiedon jakamista. Tällaisia arvoja ovat mm. jatkuva oppiminen, avoimuus ja yksilön kunnioittaminen.

Tiedon johtamisesta saatu hyöty riippuu viime kädessä kuitenkin siitä, miten hyvin tietoa pystytään organisaatiossa soveltamaan, sillä yleensä organisaatiot pystyvät hyödyntämään vain pienen osan käytettävissä olevasta tiedosta. Soveltamisen haasteena on tunnistettu yritysten määrätietoinen halukkuus kehittää omia räätälöityjä ja suljettuja ratkaisuja sen sijaan, että pyrittäisiin tarkoituksenmukaisesti hyödyntämään avointa tietoa tai kehittämään jaettuun ratkaisuja.

Dataverkosto voidaan toteuttaa monin eri tavoin ja se voi keskittyä eri tehtäviin datan elinkaaren eri vaiheissa. Yksinkertaisimmillaan dataverkosto toimii tiedon välittäjänä siten, että suurin osa toiminnasta ja tätä tukeva infrastruktuuri tulee jäseniltä. Toisessa ääripäässä toimijat ovat passiivisia datan jakamisessa, jolloin verkosto-operaattori rakentaa ratkaisun ja hoitaa kaupankäynnin, välityksen ja jatkokehityksen yhteisen sääntökirjan mukaisesti. Tällaisessa ratkaisussa suurin osa toiminnasta perustuu operaattorin infrastruktuuriin. Verkosto voi myös esimerkiksi rakentaa referenssiratkaisun ja auttaa integroinnissa, mutta

varsinainen toteutus ja verkoston operointi jää osallistujien vastuulle. Vaihtoehtoisesti ratkaisu voi olla jo valmiiksi rakennettu ja operaattorin vastuulle jää nimenmukaisesti verkoston toiminnan jatkuva pyörittäminen.

Erilaisia yritysverkostoja on valtava määrä lähtien yhden vahvan osapuolen voimakkaasti dominoimasta järjestelmästä (“aurinkokunta”) tai muutaman ison kilpailijan “kauhun tasapainosta” päätyen ekosysteemiin, jossa päätöksiin tarvitaan konsensus tai ainakin usean osapuolen muodostama enemmistö. Yhdistämällä nämä akselit syntyy neljä dataverkoston perusskenaariota.

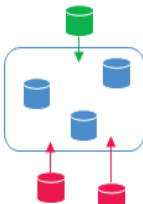
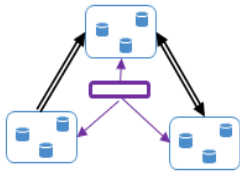
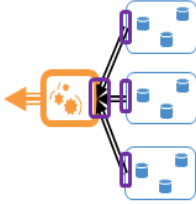

Kuva 1. Dataverkostoskenaariot.

Ei ole realistista odottaa, että yksi sääntökirjamalli sopisi kaikkiin verkostomalleihin, vaikka malli sisältäisi vaihtoehtoisiakin toimintatapoja, mutta tavoitteena on kattaa mahdollisimman suuri joukko yleisimpiä verkostoja. Tyypillisiä käyttötilanteita ja -tarpeita tälle ohjeistukselle ja sääntökirjalle ovat esimerkiksi:

- Verkosto, joka toimiakseen tarvitsee dataa useammalta toimijalta tai datan ketjutettua jalostamista eri toimijoiden välillä, usein toteutettuna toimijoiden välisellä hajautetulla prosessilla.
- Halu laajentaa yhteistyötä muiden kanssa datapohjaiseen liiketoimintaan ilman täyttää ymmärrystä tarvittavista liiketoimintamalleista, datan hallinnasta ja teknologiapohjasta. Erityisesti uuden toimijan voi olla vaikeaa hahmottaa, mitä verkostoon liittyminen siltä edellyttää.
- Tarpeiden, riskien ja mahdollisuuksien ymmärtäminen tilanteessa, jossa toimijalle tulee pyyntö hyödyntää toimijan dataa ilman olemassa olevaa toimintamallia.
- Halu tarjota omia dataan liittyviä palveluita (tietomallikonversiot, anonymisointi, pseudonymisointi, jne.) dataverkoston käyttöön.

Sääntökirja soveltuu toimintaan, jossa dataa käytetään, jalostetaan ja jaetaan dataverkostossa yhteisesti sovittuja reiluja pelisääntöjä noudattaen (vaiheet 3 ja 4 kuvassa 2). Jos yritys käyttää vain omaa dataansa tai ostaa ulkopuolelta dataa ilman tulosten jakamista muille, ei sääntökirjalle ole tarvetta (Vaiheet 1 ja 2).

Vaihe 1	Vaihe 2	Vaihe 3	Vaihe 4
Vain sisäistä dataa	Ulkoista ja avointa dataa	Tiedon jakamista	Tietopohjaisia palveluita
	Tiedon myyjä sanelee säännöt	Verkosto tarvitsee sääntöjä ja palveluita	Ekosysteemeissä yhteiset palvelut, säännöt ja toimintamallit

Kuva 2. Datan hyödyntämisen ja jakamisen vaiheet.

1.2 Teknologinen toimintaympäristö

Tämä taustaselvitys on teknologiariippumaton eli se ei ota kantaa dataverkoston teknologiseen pohjaan. Tarvittava tekninen ratkaisu rakennetaan verkostokohtaisesti ottaen huomioon toimialaan liittyvät käytännöt ja referenssiarkkitehtuurit (esim. iShare, IDS, IHAN) sekä osallistujien omat järjestelmät.

Yleisenä näkökulmana dataverkoston alustarakaisussa kannattaa pyrkiä moderneihin ratkaisuihin, kuten esimerkiksi: pilvipohjaisuus, heterogeenisten yritysratkaisujen integrointi yhteiseen palveluratkaisuun, datan koko elinkaaren kattava käytön ja jakamisen hallinta, kehittynyt identiteetinhallinta, kyky luvittaa ja hyödyntää dataa joustavasti eri käyttötarkoituksissa, kyky tukea eri tyyppisiä datalähteitä.

1.3 Liiketoimintaympäristö

Liiketoimintaympäristön ja -haasteiden monimutkaisuuden lisääntyessä tiedon tuottamisen, jakamisen ja hyödyntämisen ohella suureksi haasteeksi on muotoutunut yritysten resurssien ja kyvykkyyksien rajallisuus. Haastetta on ratkottu yritysten strategioissa ydinosaamisen kehittämisen kautta. Ydinosaaminen on osaamisen, teknologioiden ja tietojärjestelmien yhdistelmä, joka mahdollistaa yrityksen menestyksekkään arvon luonnin. Ydinosaamisen kehittämisen on katsottu olevan strategisena asiana yksi yritysjohdon keskeisimmistä tehtävistä.

Johtamiselta edellytetään tulevaisuuden digitalisoituneessa liiketoimintaympäristössä erityistä liiketoimintaosaamista, mikä realisoituu johdon kykyä ottaa käyttöön menestystä ja jatkuvuutta generoivia johtamisinnovaatioita. Yritysten kasvaessa ja johdon tiedostaessa yhä paremmin toiminnan tehokkuuteen, kannattavuuteen ja toiminnan jatkuvuuden varmistamiseen liittyviä haasteita, kytkeytyy liiketoiminnan johtamiseen ja kehittämiseen yhä tiiviimmin systeminen ajattelu. Toimintaa voidaan paremmin johtaa, kun kaikki järjestelmän

osa-alueet, kuten tieto- ja logistiikkajärjestelmät, saadaan integroitua toiminnallisesti yhteen. Liiketoimintasysteemissä huomio kiinnitetään objektien sijasta niiden välisiin relaatioihin.

Liiketoiminnan kompleksisuuden haaste ja ydinosaamisajattelun kehittyminen ovat lisänneet yritysten verkostoitumistarvetta niiden pyrkiessä vastaamaan monimuotoiseen asiakastarpeeseen. Liiketoiminnan strategisessa johtamisessa yrityksen liiketoimintamallit nojautuvat yhä useammin arvoverkostotasoihin yhteistyömalleihin, joissa tiedolla johtamisen rooli ja merkitys on entisestään kasvanut.

Kehittyvät arvoverkostot ja yhteistoiminta niissä haastavat yrityksiä arvioimaan yritysten välisen kilpailun ja yhteistyön välistä dynamiikkaa uudelleen. Tämä tarkoittaa samanaikaisesti myös liiketoimintatiedon tuottamisen ja jakamisen periaatteiden uudelleen arvioimista. Perinteisesti yritysten tuottama informaatio on ollut luonteeltaan suljettua, mutta avoimen tiedon mahdollisuuksia liiketoiminnan arvon luonnin kehittämiseksi on alettu selvittää yhä enemmän alusta- ja ekosysteemitilouden disruptiivisten liiketoimintamallien kehittymisen yhteydessä. Toimijoilla on eri tyyppisiä liiketoiminnallisia motiiveja datan jakamiseen ja hyödyntämiseen. Näitä voivat olla esimerkiksi:

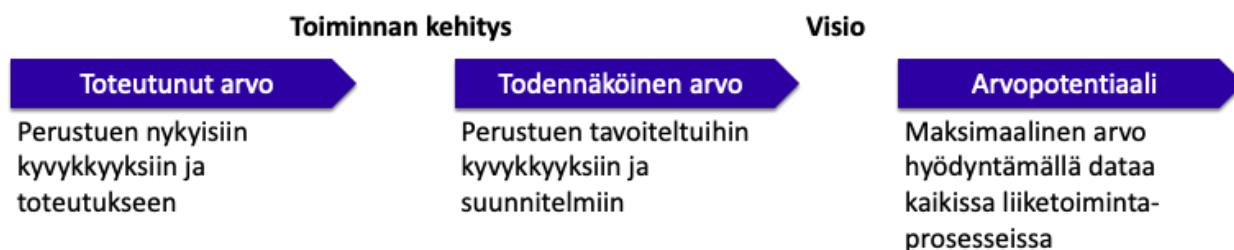
- Asiakasprosessin tai -palvelun parantaminen
- Resurssitehokkuuden lisääminen
- Uusien liiketoimintamahdollisuuksien löytäminen
- Markkinakehityksen mallittaminen ja ennakointi
- Lainsäädännölliset syyt (regulaatio, julkishallinnon velvoitteet, jne.)

Perinteisten liiketoimintamallien pohjautuminen markkinaosuuskilpailuun asettaa haasteen yritysten välisen yhteistyön vapaalle kehittymiselle. Verkostojen liiketoimintasuhteiden hallintamekanismit ohjaavat perinteisesti vahvistamaan omaa kilpailuasemaa, jolloin liiketoimintatieto nähdään strategisena kilpailukytekijänä, josta ei haluta luopua esimerkiksi tietoa avoimesti muiden käyttöön jakamalla. Nämä liiketoimintamallit ovat tarjonneet markkinoilla toimivia ratkaisuja, mutta liiketoiminnan lisääntyvän kompleksisuuden- ja asiakasvaatimushaasteiden näkökulmista nämä perinteiset liiketoimintamallit tulevat tulevaisuudessa täydentymään avoimuutta korostavilla verkosto-, yhteistyö- ja liiketoimintamalleilla. Yritysten strategioiden tukeutuessa aiempaa avoimempaan yhteistyöhön, tarvitaan liiketoiminnan vuorovaikutuksen ja dynamiikan mahdollistamiseksi yhä enemmän yhteistä, jaettua liiketoimintatietoa sekä sen jakamista määritteleviä sääntöjä ja periaatteita.

Jotta yritys voi osallistua dataverkostoon, on sillä oltava minimivaatimuksena

- riittävä (liiketaloudellinen) motivaatio osallistua toimintaan
- ymmärrys omasta ja muiden datasta (esimerkiksi datan sijainti, luonne, rakenne, identiteetti, jne.)
- ymmärrys yrityksen ja dataverkoston muiden osallistujien rooleista ja motivaatiosta
- ymmärrys dataan liittyvistä riskeistä sekä datan jakamisen pelisäännöistä mukaan lukien kustannusten ja arvon muodostuminen ja jakaminen toimijoiden kesken sekä luottamuksen rakentaminen osallistujien välille
- määritelty datan hallintamalli elinkaaren eri vaiheissa
- lupa ja liiketoiminnallinen valmius oman datan mahdolliseen jakamiseen
- tekninen kyvykyys liittyä dataverkostoon ja jakaa sekä hallita dataa.

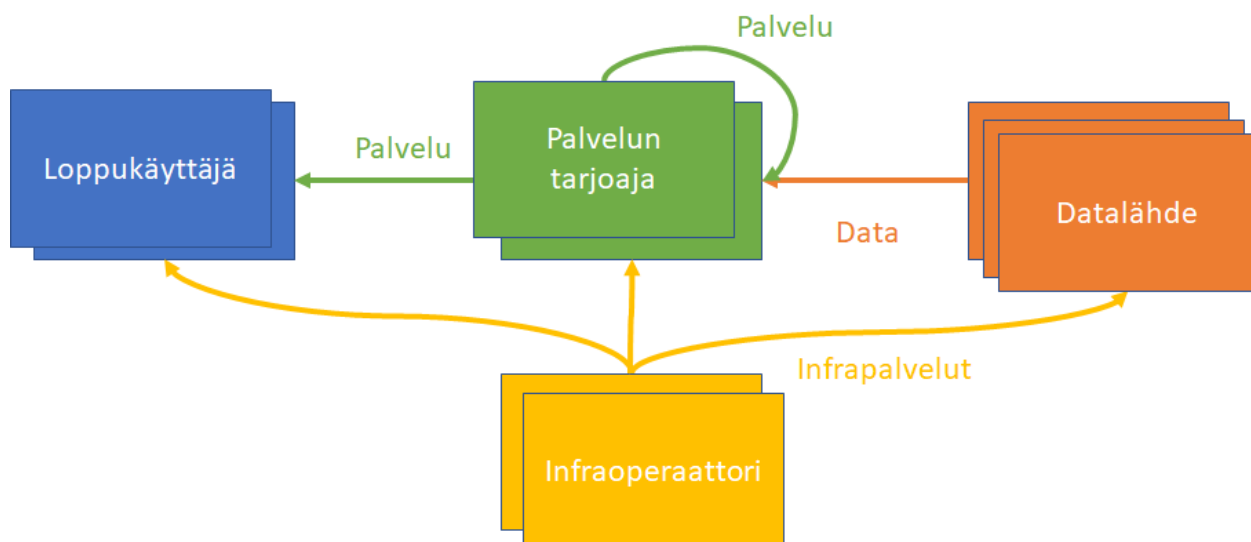
Vasta kun yrityksen ymmärrys näistä perusteista on kehittynyt riittävän korkeaksi, voidaan lähteä miettimään dataan liittyvän potentiaalın maksimaalista hyödyntämistä.

Kuva 3. Datan hyödyntämisen kehittyminen ymmärryksen kasvaessa (Lähde: B.Laney: Infonomics)

Datan strateginen hyödyntäminen vaatii yleensä useita toimijoita ja eri tyyppisiä kompetensseja ja rooleja. Päärooleja täydellisessä verkostoissa/ekosysteemeissä on alustavasti tunnistettu neljä:

1. **Datalähde:** yksi tai useampi alkuperäinen tiedon lähde, jotka tarjoavat dataverkostolle dataa
2. **Datapalvelun tarjoaja:** yksi tai useampi tiedon jalostaja, joka yhdistelee tietovirtoja eri lähteistä, käyttäen erilaisia analyyttikkaprosesseja jalostaa raakadataa ja tarjoaa tätä tietoa eteenpäin. Palveluntarjoajat palvelevat joko loppukäyttäjiä tai toisia palveluiden tarjoajia tiedon muokkauksen alihankkijoina
3. **Datahyödyntäjä:** loppukäyttäjänä dataa hyödyntävä yksilö tai organisaatio, jolle palvelun tarjoaja on palvelunsa alun perin luonut.
4. **Infraoperaattori:** yksi tai useampi toimija, joka tarjoaa identiteettiin, suostumuksen hallintaan, lokituksen ja palveluiden hallintaan erikoistuneita palveluita dataverkostolle

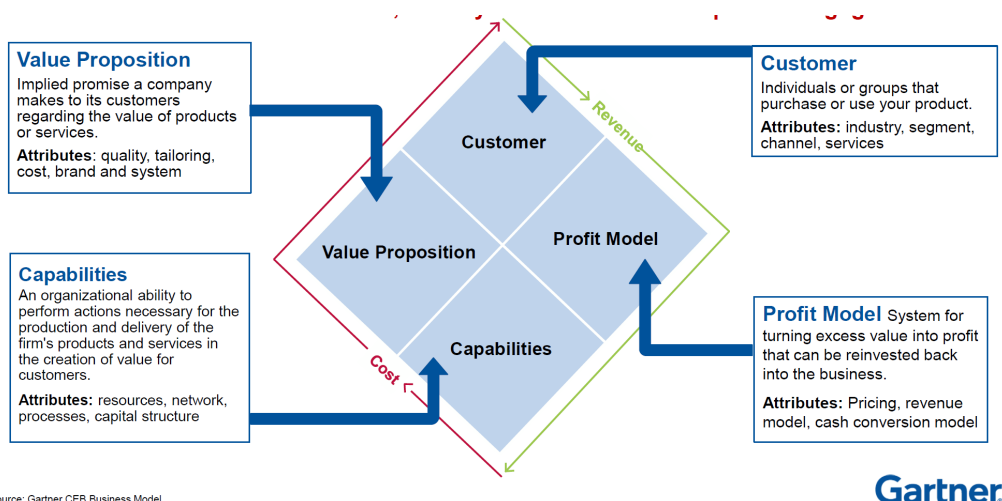

Kuva 4. Dataverkoston tärkeimmät osallistajat ja tehtävät

Roolien määrittely on vielä selkeästi luonnosmainen. Tämän taustaselvityksen seuraavissa versioissa pyrimme määrittelemään roolit täsmällisemmin.

Huomaa, että sama organisaatio voi toimia monessa roolissa yhtä aikaa – joissakin tilanteissa sama organisaatio tarjoaa datan ja tekee itse varsinaisen jalostustyön – esimerkkinä yritykset, jotka jakavat tietoa niiden välisen toimitusketjun tilasta.

Liiketoimintakuvauksia on useita klassisesta Porterin arvoketjusta¹ Business Model Canvasiin². Haasteena näillä malleilla usein on se, että ne on tehty yhden organisaation näkökulmasta ja ne eivät sovellu helposti verkoston eri toimijoiden yhteisen toimintamallin kuvaustapaan. Ehkä yksinkertaisin liiketoimintamallin kuvaustapa on Gartnerin käyttämä ”timanttimali”, jossa mukana on kaikkein olennaisin.

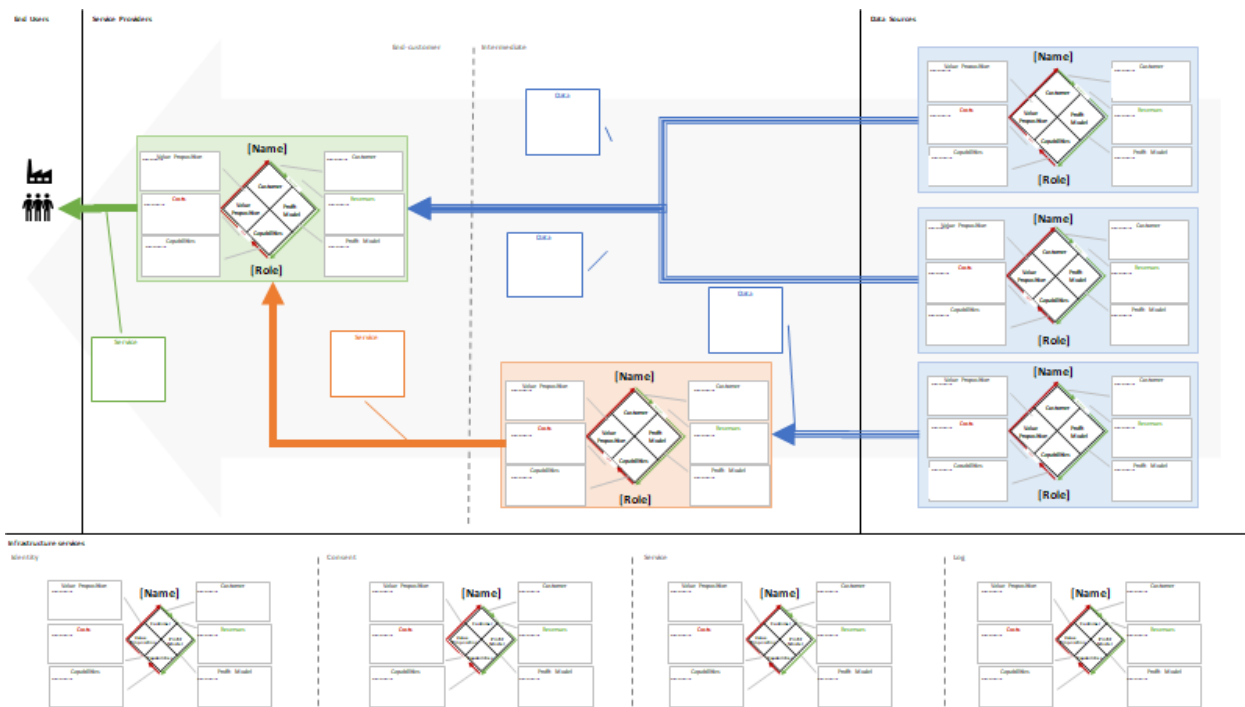

Kuva 5. Liiketoimintamallin kuvaaminen Gartnerin timanttimalilla. (Lähde: Gartner)

Dataverkoston liiketoimintamalli voidaan kuvata siten, että jokainen kohta, jossa tiedon lisäarvoa kasvatetaan, kuvataan erillisenä liiketoimintana ja nämä toiminnot linkitetään yhdeksi dataverkoston kokonaiskuvaksi.

¹ Porter, M. E. The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. NY: Free Press, 1985.

² Osterwalder, Alexander, and Yves Pigneur. Business Model Generation: A Handbook For Visionaries, Game Changers, And Challengers. Wiley, 2010

Kuva 6. Dataverkoston liiketoimintamallin määrittely

Eri rolien väliset tulovirrat eli tiedon jalostamisen ja käsittelemisen tuottokomponentit ovat tyypillisesti palvelumaksuja, jäsenmaksuja, siirtomaksuja ja kytkemismaksuja. On huomattava, että toimijoilla voi olla erilaisia rooleja, jotka on tunnistettu toimintojen ja kyvykkyyksien kautta. Työryhmä on tunnistanut joukon yleisiä rooleja, joilla kaikilla on oma liiketoimintamallinsa, jossa asiakkaat, niille annettu arvolupaus, tarvittavat kyvykkyydet ja tuotto- ja kuluvirroista muodostuva tulomalli on kuvattu. Näitä kuvauksia dataverkostot voivat käyttää oman sääntökirjansa mukaisten liiketoimintamallien pohjana ja inspiraationa

”Henkilöpalveluoperaattori” Tuottaa palveluita loppukäyttäjille, tieto suoraan joko datalähteistä tai muilta dataoperaattoreilta. Ei talleta tietoja omiin tietovarastoihinsa <table border="1"> <thead> <tr> <th>Target</th> <th>Activity</th> <th>Infrastructure</th> <th>Governance</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>End User</td> <td>Store</td> <td>Identity</td> <td>Certification</td> </tr> <tr> <td>Service Provider</td> <td>Process</td> <td>Consent</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Data Provider</td> <td>Forward</td> <td>Log</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>Source</td> <td>Services</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Target	Activity	Infrastructure	Governance	End User	Store	Identity	Certification	Service Provider	Process	Consent		Data Provider	Forward	Log			Source	Services		”Välipalveluoperaattori” Tuottaa palveluita toisille dataoperaattoreille, tieto joko tietolähteistä tai muilta dataoperaattoreilta. Tallettaa tietoja omiin tietovarastoihinsa <table border="1"> <thead> <tr> <th>Target</th> <th>Activity</th> <th>Infrastructure</th> <th>Governance</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>End User</td> <td>Store</td> <td>Identity</td> <td>Certification</td> </tr> <tr> <td>Service Provider</td> <td>Process</td> <td>Consent</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Data Provider</td> <td>Forward</td> <td>Log</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>Source</td> <td>Services</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Target	Activity	Infrastructure	Governance	End User	Store	Identity	Certification	Service Provider	Process	Consent		Data Provider	Forward	Log			Source	Services	
Target	Activity	Infrastructure	Governance																																						
End User	Store	Identity	Certification																																						
Service Provider	Process	Consent																																							
Data Provider	Forward	Log																																							
	Source	Services																																							
Target	Activity	Infrastructure	Governance																																						
End User	Store	Identity	Certification																																						
Service Provider	Process	Consent																																							
Data Provider	Forward	Log																																							
	Source	Services																																							
”Identiteettioperaattori” Tuottaa identiteettipalveluita verkostolle, jotta eri dataoperaattorit voivat luottaa, että tietovirrat tulevat tunnistetuista lähteistä <table border="1"> <thead> <tr> <th>Target</th> <th>Activity</th> <th>Infrastructure</th> <th>Governance</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>End User</td> <td>Store</td> <td>Identity</td> <td>Certification</td> </tr> <tr> <td>Service Provider</td> <td>Process</td> <td>Consent</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Data Provider</td> <td>Forward</td> <td>Log</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>Source</td> <td>Services</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Target	Activity	Infrastructure	Governance	End User	Store	Identity	Certification	Service Provider	Process	Consent		Data Provider	Forward	Log			Source	Services		”Datalähde” Toimii tietovirran primäärlähteenä toimittaan dataa dataoperaattoreille <table border="1"> <thead> <tr> <th>Target</th> <th>Activity</th> <th>Infrastructure</th> <th>Governance</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>End User</td> <td>Store</td> <td>Identity</td> <td>Certification</td> </tr> <tr> <td>Service Provider</td> <td>Process</td> <td>Consent</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Data Provider</td> <td>Forward</td> <td>Log</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>Source</td> <td>Services</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Target	Activity	Infrastructure	Governance	End User	Store	Identity	Certification	Service Provider	Process	Consent		Data Provider	Forward	Log			Source	Services	
Target	Activity	Infrastructure	Governance																																						
End User	Store	Identity	Certification																																						
Service Provider	Process	Consent																																							
Data Provider	Forward	Log																																							
	Source	Services																																							
Target	Activity	Infrastructure	Governance																																						
End User	Store	Identity	Certification																																						
Service Provider	Process	Consent																																							
Data Provider	Forward	Log																																							
	Source	Services																																							

Kuva 7. Dataverkoston liittyviä keskeisiä rooleja

2 Reilun ja eettisen datatalouden perusteet

Reilun datatalouden pohjalla on eettisten sääntöjen joukko, joka määrittelee, miten dataverkostoissa käsiteltävää dataa talletetaan, siirretään ja muokataan.

Dataverkoston ytimessä on joukko periaatteita, jotka määrittelevät toiminnan hengen ja rakentavat luottamusta toimijoiden kesken. Reilussa ja eettisessä dataverkostossa näitä periaatteita ovat muun muassa:

1. Vastuullisuus ja turvallisuus; yksityisyyden suojaaminen, käytön ja kohteiden selkeys.
2. Näkökulmana "datayksilöiden" (ihmiset ja yritykset) edut ja tarpeet.
3. "FAT"-periaate; Reilu (Fair), Vastuullinen (Accountable), Läpinäkyvä (Transparent).
4. Kokonaisnäkemys; ymmärretään ja rajoitetaan eri rekistereiden yhdistelystä mahdollisesti syntyviä "ei-tarkoitettuja seuraamuksia".

Dataoperaattoritoiminta rakentuu kestävien eettisten periaatteiden mukaisesti. Nämä voidaan jakaa kahteen osaan:

(1) yleisesti kaikkea toimintaa koskevat periaatteet: liikuteltavuus, läpinäkyvyys ja vastuullisuus, sekä yhteen toimivuus.

(2) nimenomaan henkilötietoihin liittyvän toiminnan periaatteet: ihmiskeskeisyys ja yksilön vaikuttamismahdollisuus.

2.1 Henkilötiedot dataverkostoissa

Henkilötiedot ovat olennaisessa roolissa useassa dataverkostossa. Yritysten näkökulmasta henkilötiedot toisaalta rajoittavat toimintaa, toisaalta luovat uusia mahdollisuuksia. Henkilön oikeus hallita häntä koskevia tietoja ja päättää niiden jakamisesta ja käytöstä kuuluu jatkossa kaiken toiminnan hyväksyttävyyden edellytyksiin. Organisaatioilta edellytetään vastuullista ja huolellista otetta tietojen saatavuuteen, laatuun ja tietojen käyttöön liittyvien oikeuksien ja vastuiden toteutumisesta.

Dataverkostoon osallistuvien yritysten perspektiivistä henkilötiedot ja niiden käsittely toimivat rakennusaineena luottamuksen rakentamiselle yritysten ja ihmisten välille.

3 Sääntökirjan rakenne

Sääntökirjapohjassa kuvataan dataverkostoille asiat, joista verkoston jäsenten tulee sopia ja jotka tulee ottaa huomioon. Organisaatioiden toimiessa eri dataverkostoissa on sujuvaa, että kaikkien dataverkostojen sääntökirjat perustuvat yhteiseen "sääntökirja-dna:han", jolloin eri dataverkostojen välinen yhteistoiminta helpottuu ja organisaatioiden on helpompi toimia eri dataverkostoissa

Seuraavassa kuvataan dataverkoston sääntökirjan yleinen malli. Sääntökirja koostuu kolmesta osasta:

1. Yleinen osa
2. Verkostokohtainen osa
3. Sanasto

Lähtökohtaisesti sääntökirjan kaikki osat ovat avoimia ja julkisia, mutta verkostokohtaisessa osassa on myös luottamuksellisia sääntöjä, joita ei kerrota ulkopuolisille.

Sääntökirja sallii erilaiset hallintomallit ja mahdollistaa toiminnan kehittymisen dynaamisuuden samalla turvaten datan alkuperän jäljitettävyyden. Sääntökirja ohjaa yrityksiä ottamaan huomioon edellä mainitut eettiset periaatteet.

Dataverkoston tulee olla reilu, tasapainoinen ja lainmukainen. Sen on oltava myös oikeudenmukainen ja tasapuolinen jäseniään kohtaan. Sen toiminnassa ei saa myöskään loukata ulkopuolisten oikeuksia. Jos verkostossa liikkuu henkilötietoja, niin niiden ihmisten etuja ja oikeuksia, joiden tietoja dataverkostossa käsitellään, tulee kunnioittaa. Dataverkoston on hallittava datan jakamiseen liittyvät uhkakuvat ja riskit mahdollistaen samalla dataan liittyvien uusien mahdollisuuksien hyödyntämisen.

Sääntökirjan avulla luodaan luottamukseen pohjautuva verkosto, joka riittävässä määrin jakaa yhteisen mission, vision ja arvot. Sääntökirjassa luodaan puitteet datan hyödyntämisen oikeudelliselle arvioimiselle. Sääntökirjan on tarkoitus myös auttaa datan lähteitä ja datan hyödyntäjiä arvioimaan tarkoituksenmukaisesti soveltuvan lainsäädännön ja sopimusten vaatimuksia. Sääntökirja auttaa datan lähteitä ja hyödyntäjiä käyttämään toimintatapoja, jotka edistävät datan hyödyntämistä ja samalla auttavat hallitsemaan käsittelyn riskejä.

3.1 Dataverkoston jäsensopimus

Sääntökirja ei itsessään varsinaisesti ole sopimus. Sen sijaan dataverkostoon liittyvät jäsenet allekirjoittavat erillisen lyhyen sopimuksen, sitoumuksen tai ilmoituksen, jolla ne oikeudellisesti sitoutuvat sääntökirjaan.

Sitoutumisen tulee lähtökohtaisesti olla ehdoton, ellei sääntökirjassa sallita joidenkin tiettyjen varaumien tekemistä. Jäsensopimuksessa jäseneksi liittyjä ilmoittaa täyttävänsä dataverkoston jäsenyyden edellytykset ja sitoutuvansa noudattamaan sääntökirjaa. Lisäksi jäsensopimuksessa määritellään muun muassa sovellettava laki, riidanratkaisua koskevat ehdot ja oikeuspaikka. Sääntökirjassa on määritelty, millä edellytyksillä jäsenyys tulee voimaan.

3.2 Yleiset edellytykset

Dataa käsittelevällä organisaatiolla tulee olla perusedellytykset hahmottaa sillä olevan tiedon alkuperä ja sen käsittelyyn liittyvät rajoitukset. Tässä voidaan noudattaa esimerkiksi seuraavaa polkua:

1. Tunnistetaan mistä datasta kyse
  - Esimerkiksi henkilötieto tai muu kuin henkilötieto
2. Mikä on datan käsittelyn tarkoitus ja peruste?
  - Kuvaus käsittelystä, tietovuokaavio, elinkaari
3. Mitkä ovat osapuolten roolit data käsittelyssä?
  - Sääntökirja antaa selkeän mallin osapuolten roolien tunnistamiselle ja vastuiden kohdistamiselle.
4. Mitkä ovat datan käsittelyn eri ulottuvuudet ja vaatimukset, jotka pitää täyttää
  - Lainsäädäntö (tietosuoja-asetus eli GDPR, potilastietolainsäädäntö, kilpailuoikeus, sopimukselliset rajoitteet)
5. Datan käsittelyn riskit ja niiden hallinta
  - Tietoturva, yksityisyyttä vahvistavat teknologiat yleisesti,
6. Dataverkoston liiketoimintamallin kuvaus ja dokumentaatio
  - Kuvaus (luottamuksellinen/avoin) ja lisäksi sopimus-, ym. dokumentaatio verkoston toteuttamiseksi

3.3 Yleinen osa

3.3.1 Johdanto

Yleisen osan alussa kuvataan sääntökirjan tarkoitus.

3.3.2 Tietoa käsittelevän organisaation kyvykkyys

Yleisessä osassa määritellään yleisellä tasolla dataverkoston jäseniltä edellytettävä kyvykkyys. Siinä asetetaan yleiset vähimmäisvaatimukset kyvykkyydelle ja määritellään, miten kyvykkyys voidaan selvittää. Erityisessä osassa annetaan tarkemmat määräykset kyvykkyysien vaatimuksille kyseisessä dataverkostossa. Kyvykkyudet ovat muun muassa

- hallita tietoa:
  - mistä data on tullut (omaa/laitteen tuottamaa/sopimuksen perusteella)
  - millä perusteella käsitellään
  - käsittelyyn sovellettavista rajoituksista ja elinkaaresta
  - oikeudesta luovuttaa/jalostaa dataa
- tunnistaa ja poistaa/palauttaa data, jos peruste sen käsittelylle poistuu
- huolehtia tietoturvasta.

3.3.3 Roolit

Sääntökirjan yleisessä osassa on yleisluontoiset roolien kuvaukset:

- Datalähde: luovuttaa dataa verkoston käyttöön
  - Vastaa oikeudesta luovuttaa tiedot verkoston käyttöön, ellei erityisen osan mukaan vastuuta ole voitu kohdistaa jollekin muulle taholle?
  - Selvittää jaettavan datan käsittelyn ehdot dataverkoston muille jäsenille.
  - Sitoutuu pitämään datan määritellysti saatavilla ja antaa verkoston tarvitsemat oikeudet dataan
- Palvelun tarjoaja: jalostaa ja muokkaa dataa ja toteuttaa siihen liittyviä palveluita luovuttaakseen dataa edelleen
  - Vastaa datan käsittelystä sääntökirjan mukaisesti
  - Sisällyttää asiakassopimuksiinsa ainakin sääntökirjan mukaiset ja datakohtaiset minimiehdot
- Loppukäyttäjä: hyödyntää dataa
  - Vastaa datan käytöstä sääntöjen ja käyttöehtojen mukaan
- Infraoperaattori: identiteetti, luvitus, reititys, tunnistaminen
  - Vastuu roolinsa mukaisesti teknisestä toteutuksesta, tietoturvasta ja tietosuojasta.

3.3.4 Hallinto

Yleisessä osassa määritellään hyvin yleisellä tasolla, että dataverkostolla on oltava jonkinlainen päätöksentekomekanismi, joka sitoo verkoston jäseniä. Tähän liittyvät yksityiskohdat kuvataan erityisessä osassa.

3.3.5 Avoimuuden periaate

Luottamuksen lisäämiseksi verkosto pyrkii toimimaan mahdollisimman avoimesti. Verkoston jäsenet eivät tarpeettomasti salaa toisiltaan verkostossa jaettavaan dataan liittyviä tietoja.

Rekisteröityjä eli ihmisiä, joiden henkilötietoja dataverkostossa käsitellään, informoidaan heitä koskevien tietojen käsittelystä ja heille annetaan ainakin kaikki tietosuojaa-asetuksen edellyttämät tiedot. Myös ulkopuolisille pyritään mahdollisuuksien mukaan antamaan tietoa dataverkoston toiminnasta siten, ettei se vahingoita verkoston jäsenten liiketoimintaa eikä loukkaa rekisteröityjen oikeuksia.

3.3.6 Oikeudet dataan ml. Datan analysointi ja muu hyödyntäminen

Verkoston jäsenillä on oikeus sääntökirjassa määritellyin edellytyksin muiden jäsenten oikeuksien rajoittamatta analysoida dataa ja oppia datasta kunnioittaen kuitenkin kolmansien oikeuksia ja verkoston jäsenten liikesalaisuuksia.

3.3.7 Liikesalaisuudet

Verkoston osapuolet sitoutuvat kunnioittamaan toistensa liikesalaisuuksia ja pitämään ne salassa. Sääntökirjassa määritellään dataverkoston jäsenten oikeus oppia datasta.

3.3.8 Aineettomat oikeudet (IPR): yleiset periaatteet

Sääntökirjan yleisessä osassa todetaan, että jaettavan datan joukossa voi olla tekijänoikeuden, lähioikeuksien, tavaramerkkien ja muiden aineettomien oikeuksien suojaamia kohteita. Näiden käyttöä voivat rajoittaa verkoston jäsenten ja kolmansien osapuolten oikeudet.

Verkoston jäsenet sitoutuvat siihen, että ne pyrkivät selvittämään, mitä kolmansille kuuluvia aineettomia oikeuksia jaettavaan dataan kohdistuu ja millaisilla ehdoilla se on käytettävissä sekä sitoutuvat sallimaan omilla aineettomilla oikeuksilla suojatun datansa käytön sääntökirjan mukaisilla ehdoilla dataverkoston piirissä. Erityisessä osassa sovitaan, miten toimitaan, jos kolmas osapuoli väittää oikeuksiaan loukatun (indemnify, hold harmless).

3.3.9 Tietosuoja

Dataan sisältyy usein henkilötietoja, joita suojaa tietosuojasetus (GDPR) ja muu tietosuojalainsäädäntö. Asetuksessa määritellään muun muassa rekisterinpitäjän, yhteisrekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän roolit ja säädetään, millaiset sopimukset näiden välillä vähintään täytyy olla.

Sääntökirjan yleisessä osassa todetaan, että henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan tietosuojasetusta ja muuta voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä sekä mahdollisuuksien mukaan MyData³- ja reilun datan periaatteita. Sääntökirjan yleisessä osassa on myös mallit sopimuksille, riskienhallinnalle, roolituksille ja tietosuojakäytännöille, joita täsmennetään erityisessä osassa.

3.3.10 Muutosten hallinnointi

Yleisessä osassa määritellään yleiset periaatteet sille, miten muutoksia hallinnoidaan, miten uudet jäsenet voivat liittyä dataverkostoon, miten vanha jäsen voi erota ja miten sääntökirjaan voidaan tehdä muutoksia.

Erityisessä osassa määrätään tarkemmin, millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia uusi jäsen saa, miten eroavan jäsenen tehtävät ja velvollisuudet päättyvät ja miten ne tarvittaessa siirretään muille jäsenille ja miten muut jäsenet saavat käyttää eroavan jäsenen verkostoon tuomaa dataa.

3.3.11 Seuraamukset

Yleisessä osassa määritellään yleiset periaatteet vastuun jakautumisesta verkoston jäsenten kesken sekä korvausvastuusta ja muista seuraamuksista, jos sääntökirjaa ei noudateta tai muuten aiheutetaan vahinkoa dataverkoston jäsenille tai ulkopuolisille.

---

³ MyData – johdatus ihmiskeskeiseen henkilötiedon hyödyntämiseen (2018), <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160954/MyData%202018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

3.3.12 Auditointi

Dataverkoston jäsen tai jäseneksi pyrkivän riittävän kyvykkyyden varmistamiseksi toimimaan verkostossa voidaan toteuttaa auditointi. Lisäksi erityisissä tilanteissa voidaan myös teettää tilintarkastus dataverkoston jäsenen liiketoimintatietojen oikeellisuudesta.

Yleisessä osassa määritellään yleiset periaatteet siitä, miten auditointi tehdään sekä miten ja millä edellytyksillä dataverkoston jäsenet saavat teettää tilintarkastuksen muissa verkoston jäsenissä.

3.4 Erityinen osa

3.4.1 Datakohtaiset käyttöehdot

Erityisessä osassa voidaan määritellä datakohtaiset käyttöehdot, jos ne ovat sääntökirjaa laadittaessa tiedossa, tai määritellä mekanismi, jolla ne osapuolia sitovasti ilmoitetaan kunkin datasetin osalta. Tässä on syytä ottaa huomioon, mitä yleisessä osassa on määrätty muutosten hallinnasta, jos käyttöehtoja on tarpeen myöhemmin muuttaa.

Tyypillisiä käyttöehtojen yhteydessä määriteltäviä seikkoja ovat muun muassa aineettomiin oikeuksiin liittyvät rajoitukset, datan käyttötarkoitus, salassapito sekä jalostajien ja käyttäjien mahdolliset raportointivelvoitteet. Ehdossa voi myös olla eroavaisuuksia esimerkiksi sen mukaan, kuinka jalostettua data on, sisältääkö data henkilötietoja, onko data saatavilla julkisesti.

3.4.2 Tietosuoja

Erityisessä osassa määritellään yksityiskohtaisemmin muun muassa

- tietosuojaan liittyvät roolit ja sopimukset verkoston jäsenten välillä,
- henkilötietojen käytön lailliset perusteet sekä suostumuksen ja luvituksen hallinta dataverkostossa, jos käsittelyn perusteena on suostumus sekä
- henkilötietojen käyttötarkoitukset siten, että käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatetta noudatetaan.

3.4.3 Tekniset vaatimukset ja tietoturva

Erityisessä osassa määritellään mitä teknisiä ja kyvykkyyteen liittyviä vaatimuksia dataverkon jäsenille asetetaan. Erityisesti tietoturvan osalta määritellään niin tekniset kuin organisatoriset vaatimukset.

Teknisen alustan osalta määritellään, mitä teknisiä standardeja noudatetaan ja kuinka integraatio toteutetaan.

3.4.4 Kaupalliset ehdot

Erityisessä osassa määritellään sellaiset kaupalliset ehdot kuin esimerkiksi datan hinnoittelu, edelleen jakeluoikeus ja osapuolten auditointi.

Sanasto

Dataverkosto

Joukko yrityksiä ja muita organisaatioita, mahdollisesti myös luonnollisia henkilöitä, jotka sitoutuneina sääntökirjassa määriteltyihin pelisääntöihin jakavat dataa keskenään.

GDPR

EU:n yleinen *tietosuoja-asetus* eli Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta, englanniksi General Data Protection Regulation (<http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>)

IDS

International Data Spaces (<https://www.internationaldataspaces.org/>) on verkostomaisen datavaihdannan toteutus -ja hallintomalli liiketoimintaekosysteemeille.

IHAN

Sitran 2018 alkanut hanke, jossa luodaan pelisäännöt ja ratkaisut ihmislähtöiseen datan vaihtoon.

IPR

Aineettomat oikeudet (usein myös vanhahtavasti *immateriaalioikeudet*), tekijänoikeus lähioikeuksineen, patentti, tavaramerkki, mallisuoja ja muut aineettomia kohteita suojaavat oikeudet, englanniksi *Intellectual Property Rights*.

Reilu datatalous

Reilussa datataloudessa datankäyttö on reilua kaikille ja perustuu luottamukseen. Ihmiset saavat henkilökohtaisen datan hallintaansa ja voivat antaa luvan sen hyödyntämiseen. Yritykset voivat moninkertaistaa tuotekehitystä mahdollistavan datan määrän ja saavat ainutlaatuisia mahdollisuuksia kokonaan uudelle liiketoiminnalle. Yhteiskunta hyötyy uusista innovaatioista talouskasvuna ja kustannussäästöinä. Uusi, dataa eri lähteistä yhdistelevä palveluekosysteemi synnyttää arkea helpottavia ja hyvinvointia lisääviä palveluja.